

Fizuli MUSTAFAYEV *

KİNO DİLİNDƏ MÜRƏKKƏB ADLARIN YARANMASINDA
FƏAL İŞTİRAK EDƏN ÜNSÜRLƏR
XÜLASƏ

Məqalə kino dilində mürəkkəb adların yaranmasında fəal iştirak edən ünsürlərə həsr olunub. Mürəkkəb adyaratmada bütün ünsürlərin rolu və əhəmiyyəti eyni dərəcədə olmur.

Məqalədə bəzi dil vahidlərinin bu prosesdə daha fəal iştirak etməsindən geniş bəhs edilir. Bunların bir neçəsi barədə ətraflı məlumat verilir. Onların həm leksik-qrammatik izahları verilir, həm də qeyd edilən sözlərin kinossenarilərdə işlənmə məqamları göstərilir.

Məqalədə göstərilən sözlər aşağıdakılardır:

Baba, Ata, Oğul/oğlan, Bala, Əmi, Kişi, Ağa, Bəy, Xan, Qul, Gül, Tala, Qara və sair.

Kino dilində onomastik vahidlərin yaranmasında fəal iştirak edən sözlər kimi oba, kənd, qışlaq, binə, çay, göl, dəniz, qala, yataq, dərə, qazma və sair göstərmək olar. Məqalədə qeyd edildiyi kimi, xüsusi adların tərkibində işlənen bu sözlər, əsasən, Azərbaycan dilinin özünə məxsusdur. Bunlar bəzən alınma sözlərə, çox zaman isə sırf Azərbaycan dili mənşəli sözlərə qoşulub xüsusi adlar yaradır.

Araşdırmada qeyd edilir ki, Azərbaycan onomastik leksikasının, dil tərkibinin, semantikasının və sair məsələlərinin araşdırılması həmin onoterminlərin üzərində də linqvistik təhlil aparılmalıdır. Məqalədə kifayət qədər elmi və bədii ədəbiyyat, həmçinin uyğun monoqrafiyalardan istifadə edilmişdir.

Açar sözlər: *onomastika, toponim, antropnim, hidronim, zoonim, qrammatika, leksika, semantika, morfologiya.*

Mürəkkəb adların yaranmasında fəal iştirak edən ünsürlər müxtəlifdir. Müşahidələrdən aydın olur ki, mürəkkəb adyaratmada bütün ünsürlərin rolu və əhəmiyyəti də eyni dərəcədə olmur. Bəzi dil vahidləri bu prosesdə daha fəal iştirak edir. Bunlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək.

Baba. Bu söz qədim mənşəyə malikdir. Türk dillərində geniş və müxtəlif mənada işləndiyinə təsadüf edilir. Lakin Azərbaycan dilində, əsasən, “baba” dedikdə atanın və ananın atası başa düşülür: “nənə” sözünün antonimi kimi işlənir. Məsələn, ata baba, ana baba. Bununla yanaşı, “...*bəzi şivələrdə, məsələn, qərb qrupunda uşaq atasını “bava” deyə çağırır*” [Soltanov: 1983, s.102].

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tətbiqi dilçilik şöbəsinin aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent. Email: mustafayev.fizuli8@gmail.com

Gətirilən şifahi xalq ədəbiyyatı nümunəsində “baba” sözünün əsl mahiyyəti öz əksini tapır:

*Aşığı mənəm, babadan,
Danmaz desəm, baba dan.
Atanın atasıdır,
Əl götürmə babadan (Bayatı).*

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq müasir türk dillərində, o cümlədən hazırkı türk-osmanlı dilində həmin söz ata mənasında işlənir. “*Древнетюркский словарь*”da “baba” ancaq “ata” mənasında verilir” [Древнетюркский словарь: 1969, s. 252].

“Baba” sözü dilimizdə *bibi, nənə, dədə, lələ, qaqa/qağa, cici/ciji/ana* və s. sözlərin fonetik quruluşuna uyğun, yəni bir hecanın iki dəfə təkrarı nəticəsində yaranmışdır.

“Baba” sözü Azərbaycan dilində xüsusi ad – kişi adı kimi işlənir. Bu ad, həm də geniş yayılmış adlardır.

Azərbaycan dili tarixində “baba” sözü vasitəsilə onlarca xüsusi ad əmələ gəlmişdir, məsələn, toponimlər – *baba+küçə > Babaküçə, baba+xan+lı > Babaxanlı, baba+ lı > Babalı, baba+gil > Babagil, ağ+baba > Ağbaba, şıx+baba+lı > Şıxbabalı, Heydər + baba > Heydərbaba* və s.

“Sona: – Ala, bu da sənin boyunbağın! Götür, sox gözüne! Bunları da atarsan *Balaxanlınan, Babaküçəyə!*”

Səlim: – Bunlar sənindir. Hər şey burda qalacaq” [“Süd dişinin ağrısı”, 1987].

Antroponimlər – baba+xan > Babaxan, baba+kişi > Babakişi, şir+baba > Şirbaba, Mirzə+ baba > Mirzəbaba, ata+baba > Atababa, ağa+baba > Atababa, xan+baba > Xanbaba, əmir+baba > Əmirbaba, Əli+baba > Əlibaba və s.

“Cəlil: – İndi fikrin nədir?”

Lütvəli: Başım partlayır. *Ağababa, Əlibaba* və *Şıxbaba* gəlsəydilər, bir az vurardım. Ona görə bir az zakuska-filan zakaz vermişəm. Yeyib-içək başımızın ağrısını kəssin, sonra bir baş evə” [“Neft və milyonlar səltənətində”, 1982].

Ata qədim mənşəli Azərbaycan sözüdür. Dilimizdə müstəqil mənalı leksik vahid kimi “ana” sözünün antonimi kimi işlənir. Qazax dilində ikinci komponenti “ata” ilə əmələ gələn toponimlər çoxdur. *Alma-Ata, Sunak-Ata, Baba-Ata, Aulne-Ata* və s.

“Xəlil: – Tez-tez anamın yadına düşürsən, dəm basır gözlərinə. Gediblər *Alma-Ataya*, ordan da *Baba-Ataya*, kiçik isə *Sunak Atadır*. Neçə ildir ki, o şəhərlərə isinişə bilmirlər. Kəndin xiffətini çəkirlər.

Teybə: – Ay mənim gül balalarım, gəlin əminizin yanına” [“Küçələrə su səpmişəm”, 2004].

“...*Lakin elmi ədəbiyyatda həmin toponimlərdə “ata” ünsürü bizim dildəki mənaya deyil, -lıq şəkilçisinin monqol dilindəki variantı olan tı şəkilçisi ilə eyniləşdirilir*” [Мурзаев: 1974, s. 228]. Dildə öz müstəqil mənasını ifadə edən

şəkilçi vəzifəsindən başqa müəyyən miqdar xüsusi adların yaranmasında da iştirak edir.

T o p o n i m l ə r – *ata+bəy* > *Atabəy*, *ata+kişi+li* > *Atakişili*, *ata+xal* > *Ataxal*.

“Vəfa: – Hara belə? Abbas, səninlə deyiləm.

Abbas: – Atakişili və Ataxalla görüşüm var.

Vəfa: – Sonra da qayıdarsan. Səni gözləyəcəklər” [“Qırmızı bağ”, 2011].

A n t r o p o n i m l ə r – *ata* > *Ata*, *atam+oğlan* > *Atamoğlan*, *ata+bəy* > *Atabəy*, *ata+baba* > *Atababa*, *ata+lar* > *Atalar*, *ata+kişi* > *Atakişi*.

“Sədr: – *Atamoğlanla Atababanı* götürüb bu kəndi başdan-ayağa gəzəsiz, bir-birinə qohum olmayan adam tapmazsınız. Biri bir az yaxın, biri də bir az uzaq... Amma bu kənddə hamının bircə nəfər ən uzaq qohumu var, o da baba, Əziz babadı. Babamızın babasının babası. Ha...ha...ha. Bəli, elədi!” [“Babamın babasının babası, 1979].

Xarakterik haldır ki, Azərbaycan dilində “ata” sözü xüsusi adların ikinci komponenti kimi, əsasən, işlənir.

Oğul/oğlan. Dilimizdə övlad mənasını bildirən bu söz müxtəlif mürəkkəb adların yaranmasında iştirak edir; məsələn, *toponimlər* – *oğul+dərə* > *Oğuldərə*, *ev+oğlu* > *Evoğlu*, *Pəri+oğlu+lar* > *Pərioglular*, *gül+oğ+lular* > *Güloğlular*, *sal+oğlu* > *Saloğlu*, *qara+oğlan* > *Qaraoğlan*.

“Nənə – Sən toxu, qəlbinin səsinə qulaq as. Sənə nə deyirsə, onu toxu. Sonra da apar *Eloğlu*, *Pərioglular* *Güloğlular*, *Qaraoğlan* və *Oğuldərə* kəndlərinə.

Menecer: Yaxşı, deyərəm, satsınlar!

Nənə: Payızda gəldi buta; Qəlbimdə açdı buta. Gəl götür məni burdan, Özünlə apar buta! [“Buta”, 2004].

A n t r o p o n i m l ə r – *oğlan* > *Oğlan*, *gül+oğlan* > *Güloğlan*, *bala+oğlan* > *Balaoğlan*, *ata+m+oğlan* > *Atamoğlan*, *xan+oğlan* > *Xanoğlan*, *bəy+oğlan* > *Bəyoğlan*, *el+oğlu* > *Eloğlu* və s.

“Nurcabbar: – Ay anam, bu meşənin cəfasını səndən başqa *Güloğlan*, *Baloğlan*, *Atamoğlan* qardaşları da çəkir, amma...

Bağır: – İşləmək mənim üçün heç vaxt cəfa olmayıb.

Nurcabbar: – Məni güdürsən, şeytan kimi yolumu niyə kəsmisən?” [“Qoca palıdın nağılı”, 1984].

Bala. Bu söz kinofilmlərimizdə iki mənada işlənir: *bala* – kiçik, *bala* – övlad. Toponimik sistemdə “kiçik” mənasında işlənir. Məsələn, *Balakənd*, *Bala Kürd*, *Bala Bəhmənli*, *Bala Qacar*, *Bala Qusar*, *Bala Qusarqışlaq*, *Bala Kəngərli*, *Bala Kəhrizli*, *Bala Göyüşlü*, *Bala Soltanlı*, *Bala Söyüdlü*, *Bala Surra* və s.

“Girov: – *Balabəhmənli*dən, *Bala Kəngərli*dən, *Bala Söyüdlü*dən, bir də *Bala Göyüşlü*dən olan dostlarımla evimizə getmək istəyirik. Ailəmin yanına, uşaqlarımın yanına getmək istəyirəm... Onlardan ötrü yaman darıxmışam. Hərdən düşünürəm ki, belə yaşamaqdan ölmək yaxşıdır” [“Girov”, 2003].

Müxtəlif regionda həmin toponimlərin antonimi olan “böyük” tərkibli oykonimlər də mövcuddur. Məsələn, Böyük Qacar, Böyük Bəhmənli, Böyük Kəhrizli, Böyük Göyüşlü və s.

“Qoca: – Əlində tut.

Uşaq: – Baba, bu çubuq haçan böyüyüb ağac olacaq?

Qoca: – 4-5 ilə. *Böyük Kəhrizlidə, Böyük Göyüşlüdə*, həmçinin *Böyük Qacarda* basdırdığım çubuqlar indi meyvə verir” [“Yol”, 2011].

Ümumiyyətlə Azərbaycan toponimik sistemində “...*“bala” və “kiçik” sözləri ilə xeyli oykonim mövcuddur*” [Qurbanov: 1986, s. 70]. Azərbaycan antroponimik sistemində “bala” sözü mürəkkəb adların I və II komponenti kimi çıxış edərək “övlad” mənasını verir. Məsələn: *Bəybala, Mirzəbala, Hüseynbala, Əlibala, Gülbala, Ağabala, Xanbala, Balaca, Balabəy, Baladadaş, Baladaş, Balamirzə, Balaxan, Baləmi, Baloqlan, Balaxanım, Balacaxanım, və s. Hətta “bala” sözündən birkomponentli şəxs adları da düzəlir. Bala+ş > Balaş, bala > Bala, bala+ca > Balaca.*

“Ərizəçi: – Xan, başına dönüm, bu gün atımı çaya suvarmağa aparmışdım, birdən əlimdən qurtuldu, qaçdı. Qonşularımdan *Bəybala, Mirzəbala, Əlibala* və *Ağabala* da şahiddir. Bu kişi qabaqdan gəlirdi. Çağırdım a kişi, Allah xatiriçin bu atı qaytar. Əyilib bir daş alıb ata sarı tulladı. Daş atın gözünə dəydi, gözü töküldü. İndi at məsrəfdən çıxıbdı, bədəlini istəyirəm, vermir. Mənimlə cəngü-cədəl edir” [“Sabahın elçisi”, 2010].

Əmi. Qədim tarixi sözdür. Ata tərəfindən qohumluq anlayışını bildirir., yəni “əmi” atanın qardaşına deyilir.

“*Bundan başqa, Azərbaycan dilində özündən yaşca çox böyük olan kişilərə də “əmi” deyər müraciət olunur*” [Qurbanova: 2007, s. 53].

Dilimizdə mürəkkəb adyaratmada “əmi” sözü də iştirak edir. Mürəkkəb adın I və II komponenti ola bilir. Məsələn, *Əmikişi, Əmidostu, Balaəmi.*

“Salman: Bəri gəl.

Yarməmməd: – Salman, sən ölməyəsən, daha özünü müavin hesab edə bilərsən. *Əmikişi* ilə *Balaəmiyə* də demişəm. Ha... ha...

Kələntər: – Ay Rüstəm, *Əmidostu* fermadan hey yazır. Yüz dəfə dedim o çoban Kərəmi rədd elə getsin” [“Böyük dayaq”, 1962].

Kişi. Türk dillərində müxtəlif mənalarda işlənən sözlərdir. Qədim türk lüğətində “*kişi*” sözünün iki mənası verilir: 1) insan; 2) arvad. “*Müasir Azərbaycan ədəbi dilində “kişi” sözünün başlıca mənası “qadın” sözünün antonimi bildirməkdən ibarətdir. Bandan başqa, “kişi” sözü bir sıra əlavə mənalarda da işlənir*” [Qurbanova: 1997, s. 150]. Məsələn, mərd adam mənasında: “*Kişi tüpürdüyunü yalamaz*”. “*Kişi adamsan*”, *Yaltaqlıq kişiyə yaraşmaz*” və s.

Bu söz vasitəsilə bir sıra xüsusi mürəkkəb adlar meydana çıxmışdır. Məsələn, *xan+kişi>Xankişi, ağa+kişi>Ağakişi, dədə+kişi>Dədəkişi, böyük+kişi>Böyükkişi, ata+kişi>Atakişi, baba+kişi>Babakişi* və s. antroponimlər.

“Bağır: – Sənə demişəm ki, mənə belə baxıb gəlmə.

Namaz: – Mən yaxşı adamam, Bağır dayı, özün görürsən ki, yaxşı adam olduğum üçün *Dədəkişi* də, *Babakişi* də, *Xankişi* də məni çox istəyirlər.

Bağır: – Mən heç nə fikirləşmək istəmirəm” [“Qoca palıdın nağılı”, 1984].

Qara+kişi+lər>Qarakişilər, ağa+kişi+lər>Ağakişilər və s. toponimlər.

“Qarıçı: – Səbrin ,dözümün olsun ay arvad, qoy bir sağalsın, üzünün tənziğini açsınlar, gedib girərsən yanına, baxarsan. Hələ reanimasiya şöbəsindədir. Ora *Ağakişilər* və *Babakişilərdən* də gətiriblər. Reanimasiyaya heç kəsi buraxmırlar” [“Ümid”, 1995].

Ağa. Bu söz qədim tarixlidir. Qədim türk lüğətində “ağa” sözü “ada” şəklində verilir və “böyük qardaş” mənasında izah edilir. “*Bu mənə indi də bəzi şivələrimizdə saxlanmaqdadır*” [Bağırov: 2002, s. 48]. Böyük qardaşa “ağa” deyə müraciət edilir.

“*Feodalizm dövründə bu söz “ağa” formasında istismarçı sinfə mənsub sahibkar mənasında işlənmişdir. Çox güman ki, Azərbaycan antroponimik sistemində “ağa” sözü ilk mənasında, yəni “böyük qardaş”, toponimik sistemində isə sonrakı mənada – yəni sahibkar mənasında işlənir*” [Soltanov: 1983, s. 116].

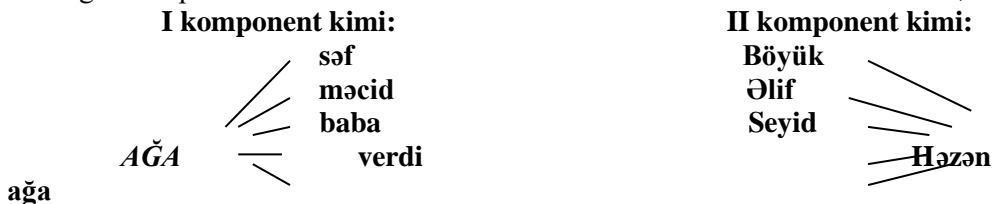
“*Xüsusi ad yaratmaqda “ağa” sözünün rolu böyükdür. Bu söz ayrılıqda müstəqil antroponim – şəxs adı kimi işlənir. “Onun böyük oğlu Ağa ali təhsilli tarixçi isi”. Bu sözdən morfoloji yolla şəxs adları əmələ gəlir, məsələn, ağa+sı>Ağası, ağa+lar>Ağalar, “Ağa” komponenti ilə mürəkkəb xüsusi ad yaratmaq Azərbaycan dili üçün daha xarakterikdir*” [Qurbanov: 1986, s. 83]. Bu ünsürün vasitəsilə sintaktik yolla onlarca xüsusi ad formalaşmışdır. Məsələn, ağa+əmi>Ağ(a)mi, ağa+Əli>Ağ(ə)əli, ağa+gül>Ağagül, ağa+İsa>Ağaisa, ağa+Səlim>Ağasəlim, ağa+dadaş >Ağadadaş, Ağacan, Ağacəlil, Ağacəmil, Ağaşirin, Ağaşir, Əlifağa, Hac(ı)ağa, Ağadayı, Ağayar, Ağakərim, Ağakişi, Ağamehdi, Ağaməlik, Ağamərdan, Ağanəzər, Ağapaşa, Ağarəfi, Ağarəhim, Ağarza, Ağasəfər, Ağahəydər, Ağacabbar, Ağacavad (kişi adları), Ağabacı (qadın adları) və s.

Kinossenarilərdə belə adların hər birindən istənilən qədər istifadə edilir.

“Rüstəm: – Çoban Kərəm əli düz adamdır. Ondan heç bir pislik görməmişəm Maldarlar, o biri çobanlar *Ağaəmi, Ağasəlim, Hacağa, Ağamusa, Ağamehdi, Ağacavad*, daha kimləri deyim, hamı çoban Kərəmi yaxşı tanıyır.

Kələntər: – Deyəsən, Kərəm çox döşünə düşüb. Üzü yoladır hə? Yoxsa elə bilirsən ki, ferma tək sənindir? Rayonda səndən başqa kabab yeyən yoxdur?” [“Böyük dayaq”, 1962].

“Ağa” komponenti mürəkkəb adların birinci və ikinci tərəfi ola bilər. Məsələn,

qulu
malı
murad

Gül
Əhməd

“Ağa” komponenti ilə əmələ gələn mürəkkəb xüsusi adlarda diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri də eyni komponentlərin yerdəyişməsi ilə yeni onomastik vahid əmələ gətirməsidir” [Mollazadə: 1973, s. 213]. Məsələn:

ağa+Əli>Ağa(a)əli	Əli+ağa>Əl(i)ağa
ağa+Hüseyn>Ağahüseyn	Hüseyn+ağa>Hüseynağa
ağa+Səməd>Ağasəməd	Səməd+ağa>Səmədağa
ağa+Mir>Ağamir	Mir+ağa>Mirağa
ağa+Nəcəf>Ağanəcəf	Nəcəf+ağa>Nəcəfağa
ağa+Soltan>Ağasoltan	Soltan+ağa>Soltanağa
ağa+Məmməd>Ağaməmməd	Məmməd+ağa>Məmmədağa
ağa+Mirzə>Ağamirzə	Mirzə+ağa>Mirz(ə)ağa

“Ağa” ünsürlü adlara Bakı və Bakıtrafi yaşayış məntəqələrində daha çox təsadüf olunur.

Toponimik leksikanın tərkibində də “ağa” ünsürlü adlar az deyildir. Məsələn, *Ağabacı, Ağabəyli, Ağalıkənd, Ağalı, Ağamalı, Ağaməmmədli, Ömərəğalı, Ağakişibəyli* və s.

“Sona: – Axı, onlar *Ağakişibəyliyə, Ağaməmmədliyə, Ağabəyliyə*, bir də *Ağabağına* səpələniblər. Elə bil dünyanın o biri başındadırlar, yüz il də yol getsən, çata bilməzsən...”

Girov: – Yamanca siqaret çəkmək istəyirəm. Vərmiş eləmişəm” [“Girov”, 2003].

Bəy sözü dilimizdə çoxdan işlənir. “*Qədim türk lüğətində bu söz “ved” formasında verilir və hökmdar, rəhbər, knyaz mənasında misallara müraciət edilir. Bundan başqa “bəy” sözünün “ər” mənasında işləndiyi də qeyd olunur*” [Древнетюркский словарь: 1969, s. 159]. Burada həmin fonetik tərkibin xüsusi adlarda işləndiyinə aid misallar göstərilir. Eynilə həmin mənalar müasir Azərbaycan ədəbi dilində də öz qüvvəsini saxlamaqdadır. “Bəy” sözü dilimizin istər bədii, istərsə də elmi üslublarında çoxmənalı söz kimi işlənir. Məsələn,

Əzizim, şəkər canım,

Bu dərdi çəkər canım.

Nə haqqım var, nə muzdum,

Bəylərə nökrər canım (Bayatı).

““Bəy” verən atın dişinə baxmazlar” (Atalar sözü).

Bundan əlavə, “bəy” sözü azərbaycanlıların bugünkü toy mərasimində də işlənir. Toya yığışanlar qıza “gəlin”, oğlana isə “bəy”lə “gəlin”i yanaşı oturdu, onları tərif edirlər: “Ay bəy, toyun mübarək!”

“Bəy” sözü *-lər* şəkilçisini qəbul edərək dilimizdə “Bəylər” kişi adını, *-im* şəkilçisi “Bəyim” qadın adını əmələ gətirir. Əlibəy, Bəybala, Balabəy, Elbəy və sair adlar isə sintaktik yolla meydana gəlmişdir.

“Oğlan: – Buta, gəl bura. Gör sənə *Bəyim, Əlibəy, Bəybala, Əlibəy, Balabəy* nə göndəriblər?

Buta: – Hə, bilirəm...” [“Buta”, 2004].

Bu ünsürün iştirakı ilə morfoloji və sintaktik yolla toponimlər də əmələ gəlmişdir. Məsələn, *Bəyli, Bəylik, Bəyimli, Bəydili, Bəydəmirli, Bəyəhmədyurd, Ağabəyli, Böyükbəyli, Şahbəyli* və s.

“Sədr: – Lazım döyül, düzəldərik.

Müxbir: – *Dadaşbəyli, Şahbəyli, Ağabəyli, Kərimbəyлідən* gələcək nümayəndələr yoldadır, siz hələ hazır deyilsiniz.

Sədr: – Hər şey hazırdır.

Müxbir: – Hə, görürəm...” [“Babamın babasının babası”, 1979].

Xan. Bu söz dilimizdə qədimdən işlənir. “Kitabi-Dədə Qorqud”da Mahmud Kaşqarının lüğətində həmin sözə rast gəlinir. Qədim türk lüğətində bu söz “*xan*” və ya “*dan*” formasında verilir. Orada “*xan*” sözünün müxtəlif mənada işləndiyi göstərilir: 1) hökmdar; 2) stol örtüyü; 3) xüsusi adların bir komponenti və s. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində “*xan*” sözü köhnəlmiş söz kimi işlənir:

Əzizinəm, *xan* eylər,

Xandivanın *Xan* eylər,

Bir başa iki yumruq –

Onu ancaq *Xan* eylər (Bayatı).

Bundan başqa, dilimizin onomastik sistemində “*xan*” ünsürü fəal şəkildə iştirak edir.

“*Xan*” sözü ayrılıqda şəxs adı kimi işlənir: “Onun qardaşının birinin adı *Xan* idi”, “Görkəmli Azərbaycan müğənnisi *Xan Şuşinski* gözəl səsə malik sənətkarlardandır”.

“*Xan*” sözü vasitəsilə morfoloji yolla *Xanlar*, sintaktik yolla isə bir çox ad əmələ gəlmişdir.

Antroponimlər – *İsmixan Ataxan, Qardaşxan, Mehdixan, Misirxan, Muradxan, Ağaxan, Əhmədxan, Elxan* (kişi adları).

“*Abbas*: – Təzə məktəbə apararıq, istəsələr *İsimxan, Ataxan, Muradxan* və *Qəribxan* da gələ bilər. Baxarlar, xoşlarına gəlsə qalarlar orada.

Vəfa: – Harda qalsınlar?

Direktor: – Bakıda... İnternatda.

Vəfa: – Heç vaxt, *Kərimxan* heç yerə getməyəcək” [“Qırmızı bağ”, 2011].

Xanqızı, Xanbacı, Xanpəri (qadın adları).

“*Xəlil*: – Sən bir *Xanpərinən Xanqızıya* bax, necə də fağırırlar. Guya ki, həyat-bacanı dağıdan bunlar deyil.

Bəhmən: – Adınız nədir?

Xəlil: – Qızım, əminə bir şeir oxuya bilərsən?

Xanpəri: *Xanbacı* şeir bilmir, mən söyləyə bilərəm” [“Küçələrə su səpmişəm”, 2004].

“*Xan*” ünsürü ilə meydana çıxmış toponimlər də az deyildir: *Xanlıq, Xanlar, Xanlarkənd, Xankəndi, Xanabad, Xınalı, Xanbulaq, Mehdixanlı, Xanagahlı* və s.

Şəfiqə: – Cəlil, indiyə qədər hardasan?

Cəlil: – Şəfiqəm, axşam *Xanlıq, Mehdixanlı* və *Xanabaddan* mötəbər qonaqlar gəlmişdilər. Mən də oradayam, məclis uzandı, heç kəs evə getmədi.

Şəfiqə: – Yəqin qumar da oynamırsız.

Cəlil: – Hə, bir az...” [“Neft və milyonlar səltənətində”, 1982].

Qul. Bu söz dilimizdə çoxdan işlənir. Qul sözünün müxtəlif mənaları mövcuddur: a) qul – keçmiş aşağı təbəqənin bir nümayəndəsi, hüququ öz əlində olmayan; b) həddindən çox dindar, itaətkar, allahın qulu; c) öz sevgisinə, məhəbbətinə sadıq, məhəbbətin qulu, əsiri və s. “Qul” ünsürü morfoloji yolla şəxs adına çevrilir. *Qul+u>Qulu, Qul+am>Qulam*.

Səlim: – Güvə yemişdi, paltarları da, şkafı da ... *Qulunan Qulamın* da paltarlarını yeyib. Yandırmaqdan savayı başqa əlac yoxuydu.

Kərim: – Hə... Nə etmək olar, qismətiymiş” [“Süd duişinin ağrısı”, 1987].

Sintaktik yolla əmələ gəlmiş antroponimlərdə qul ikinci tərəfi təşkil edir. Məsələn, *İmamqulu, Ələmqulu, Səfiqulu, Murtuzqulu, Pirqulu, Namazqulu, Bayramqulu, Həzrətqulu, Novruzqulu, Nəbiqulu, Heydərqulu, Orucqulu, Nadirqulu, Həsənqulu, Hüseyinqulu, Məmmədqulu, Şahqulu, Əliqulu, Xudaqulu, Allahqulu, Səməndərqulu, Mehdiqulu*.

Rüstəm: – Kələntər lələ, bütün Muğan camaatı bilir ki, dilimə hələ haram tikə dəyməyib. *Bayramqulu* və *Novruzqulu* kimilərə də yedirtməmişəm.

Kələntər: – Bəs bunları nəhaq yazırlar?

Rüstəm: – O nədir?” [“Böyük dayaq”, 1962].

“Qul” ünsürü tərkibində olan toponimlər də az deyildir; məsələn, *Allahqulular, Qullar, Qulubəyli* və s.

Qapıçı: – Ay bacı, səni ora buraxmazlar, icazə yoxdur. *Qulubəylidən* gələn əsgərin yanına da buraxmadılar.

Tibb bacısı: – Səs salmayın, ora buraxmırlar. Sakit olun!

Yaşlı arvad: – Mənim oğlum ordadır, Bəlkə ona nəşə olub? Necə yanı buraxmırlar, onlar doğub onu? [“Ümid”, 1995].

Gül. Bu söz haqqında müxtəlif fikirlər irəli sürülür. Bəziləri onu fars sözü adlandırırlar. Burada şübhə doğuran cəhət vardır. Əvvəla, qədim abidələrin, şifahi xalq ədəbiyyatı və klassik ədəbiyyatın dilində istənilən qədər “gül” sözü işlənir. İkincisi, istər müasir Azərbaycan ədəbi dilində, istərsə də canlı xalq danışığı dilində “gül” sözü ən məhsuldar sözlər qrupuna daxildir. Zənnimizcə, “gül” ismi ilə “gül(mək)” feili arasında semantik yaxınlıq vardır. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan coğrafiyaşünaslarından birinin familiyası Gül idi (Q.K.Gül).

“**Gül**” sözü antroponim yaratmaqda ən məhsuldar leksik vahiddir. Məsələn, *Gül+lü>Güllü, gül+üm>Gülüm, gül+zar>Gülzar*.

“Namaz: – Onsuz da sənin evində heç kim yaşamır... Yəqin yaşamayacaq da. Amma mənim *Güllünən Gülzar* adında körpələrim var, Bağır dayı. Hələ genə olacaq. Can anam bağışla, üzr istəyirəm, arvadım da cavandı... Axı, uşaqlara ev-eşik lazım olacaq. İstəyirəm gələcəkdə balalarım yan-yörəmdə, gözümlün qabağında yerbəyer olsunlar” [“Qoca palıdın nağılı”, 1984].

“*Gül*” komponenti mürəkkəb ad yaratmaqda daha məhsuldardır. Bunun köməyi ilə onlarca qadın və kişi adı yaranmışdır. “*Gül*” sözü mürəkkəb adlara emosional rəng verir. “*Gül*” sözü ilə yaranan onlarca ikikomponentli qadın adı vardır. *Gülbəs*, *Güldanə*, *Güldəstə*, *Gülzar*, *Gülyanaq*, *Gülnaz*, *Gülac*, *Gülşad*, *Laləgül*, *Qızılgül*, *Gülgəz*, *Güləndam*, *Gülnisə*, *Gülruş*, *Gülcamal*, *Gülçöhrə*, *Gülyaz*, *Gülbuta*, *Gülcan*, *Gülətay*, *Gülayişə*, *Gülbəyim*, *Gültəkin*, *Güldəstə*, *Gülçiçək*, *Gülsənəm*, *Gülpəri*, *Bahargül*, *Dəstəgül*, *Səməngül*, *Maygül*, *Yazgül*, *Gülsoltan*, *Gülənbər*, *Gülmirə*, *Narəngül*, *Gülbibi*, *Gülsara*, *Arzugül*, *Əzizgül*, *Əsməgül*, *Gülnura*, *Gülnur*, *Gülbən*, *Anargül*, *Gülcənnət*, *Ağgül*, *Anagül*, *İncəgül*, *Gülçin*, *Gültamam* və s.

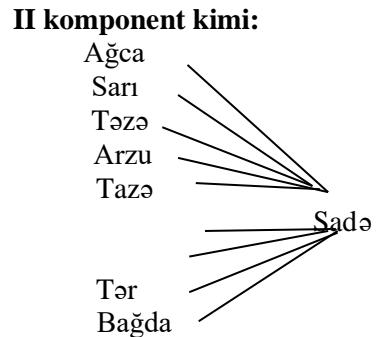
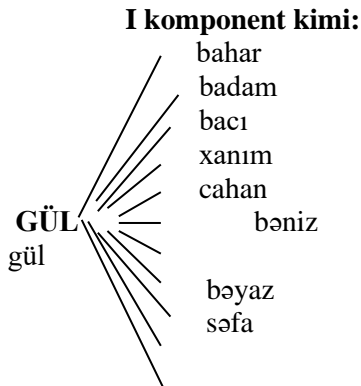
“Mahmud: – Ürəklərindəki müharibə cəsərtiynən rahatlıq tapan və yerini bu ürkək cəsərtlə itirməkdən qorxan *Güləndamlara*, *Dəstəgüllərə*, *Güldəstələrə* barışı başa salmaq nə çətin iş... Barışı fikirləşməyə belə çəkinən insanlar, bəylər... Görəsən cəsür olmaq savaşımaqımı, yoxsa barış içində yaşamaqımı?” [“Mahmud ilə Məryəm”, 2011].

Azərbaycan dilində sintaktik yolla “gül” ünsürü vasitəsilə yaranan kişi adları da az deyildir, məsələn, *Gülbala*, *Gülağa*, *Güloğlan*, *Abgül*, *Gülhüseyn*, *Güləhməd*, *Gülməmməd*, *Ağagül* və s.

“Arvad: – O vaxt o zəhrimər qoyunlarını, o qurda tuş gəlmişləri, dağda qoyub aşağı düşsəydin, indi uşağım da yanımdaydı. Heç aşağı da düşmədin e?”

Yavər: – Hamı vuruşmalıdı. *Gülbəladı* da, *Ağagül* də, *Abgül* də. Vətən hamı üçündü. Mən qoyum qaçım, sən qoy qaç, bəs erməni ilə kim vuruşacaq?” [“Yalan”, 2006].

Tərkibində “gül” ünsürü olan mürəkkəb xüsusi adların quruluşunda diqqəti cəlb edən cəhətlərdən biri həmin ünsürün addakı mövqeyidir. Mürəkkəb xüsusi ad yaradılarkən bu ünsür əvvəldə gəlib birinci və sonra işlənən ikinci komponent ola bilər. Məsələn,

nar
çiçək
tac

Yaz

Yuxarıda göstərilən istər qadın və istərsə də kişi adlarından göründüyü kimi, *gül* determinativ ünsürü mürəkkəb xüsusi adlar yaradarkən ilkin mənadan ayrılıb yeni ada emosional, nəvaziş çaları verir.

““*Gül*” komponenti ilə xüsusi ad yaratmaq təkcə Azərbaycan dilində deyil, başqa türk dillərində də geniş yayılmışdır” [Qurbanova: 1997, s. 56]. Məsələn, başqırd dilində – *Aygül, Gülbikə, Gülnisə, Güllüzüm, Gülyügin, Gülnaz, Gülnar, Gülnur, Gülnisə, Gülnəzirə, Gülsəfa, Gülsat, Gülnəfisə* və s. [Справочник личных имен народов РСФСР: 1965, s.77] ; tatar dilində – *Aygül, Əsilgül, Gülbikə, Gülzifə, Gülnar, Gülcahan, Güloridə* və s. [Справочник личных имен народов РСФСР: 1965, s. 83]; qaraqalpaq dilində – *Altıngül, Bağdagül, Nargül, Gülcamal, Sarıgül, Gülbibi* və s. [Справочник личных имен народов РСФСР: 1965, s. 90].

Bu adların kino dilində işlənməsinə diqqət yetirək.

“Qönçə: – Deyir sən Allah tanımadın məni? Deyirəm a... mənim siznən nə zarafatım... deyir ay Qönçə, biz sənən axı bir il ər-arvad olmuşuq... Deyir ki, *Sarıgülü, Gülnarı* və *Əsilgülü* də şahid tuta bilərəm. A... görürsüz ağəz, huş qalmayıb məndə ey...” [“Qəzəlxan”, 1991].

“*Gül*” ünsürü ilə yaranmış toponimlərə də çox rast gəlmək olur; məsələn, *Gülablı, Güləbatlı, Gülyataq, Gülgəzli, Güllük, Güllülü, Qazangül, Güllütəpə, Güllücə, Gülməmmədli, Güloğlular, Gültəpə, Gülsənabad* və s.

“Asif: – Gözüm elə ondaydı. *Gültəpəynən, Gülgəzlidən* qaçan bandit çantanı götürüb qaçdı. O dəqiqə cumdum dalınca. Sınıf yoldaşlarım sevinə-sevinə, fəxrlə Asifə baxırlar. Solmaz da sevincini gizlədə bilmir” [“Dərs”, 2015].

Ümumiyyətlə, Azərbaycan dilində “*gül*” ünsürü ilə bağlı yüzdən çox xüsusi ad formalaşmışdır. Bu onun söz yaratmaq prosesində ən məhsuldar olduğunu göstərir.

Hacı: – “*Bu sözün mənası dinlə bağlıdır. Qədim dini mərkəz olan Məkkəni ziyarət edən adam Hacı adlanır*” [Ərəb və fars sözləri lüğəti, s. 92]. Alınma söz olmasına baxmayaraq, Azərbaycan onomastik sistemində “*hacı*” sözü geniş yayılmışdır.

“*Hacı*” sözü müstəqil ad kimi işlənir və geniş yayılmışdır.

“*Hacı*” ünsürü ilə morfoloji yolla aşağıdakı toponimlər yaranmışdır: *ha+cı+lı>Hacılı, ha+cı+lar>Hacılar* və s.

“Ələmdar: – O-ho! O-ho! Sənə çər dəysin, səni görüm canavara qismət olasan! *Hacılı* malları da belə olur, *Hacılar* malları da. Adam kini var bunlarda.

Qasımı – naxoşlayıb bu?” [“Kişi sözü”, 1985].

Bu ünsür mürəkkəb adların yaranmasında fəal iştirak edir. Toponimlər – *Hacısəmədli, Hacıqədirli, Hacıuşağı, Hacıbədəlli, Hacıalılı/Hacallı/Hacalı, Hacıahılar, Hacıağabəyli, Hacılikənd, Hacıalmuradlı, Hacıağalar, Hacıkənd* və s.

“Balamirzə: – Sağ ol, sağ ol, keç içəri! *Hacıağalar, Hacıbədəllidən* gələnələr yuxarı başa!

Akif: – Bayıra çıx!

Əlabbas: – Nöşün?” [“Yuxu”, 2001].

Ümumiyyətlə, təkcə respublikamızın ərazisində tərkibində “hacı” sözü olan yetmişdən çox oykonim vardır. Bundan başqa, mikrotoponimlərin içərisində də bunlara tez-tez rast gəlinir. Antroponimlər – *Hacıağa, Hacıəli, Hacıəmi, Hacıqara, Hacıhəsən, Hacısəməd, Hacıməhd, Hacıhüseyn, Hacıməmməd* və s.

“Şeyx Əhməd: – *Hacıməmmədin də, Hacıhəsənin də, Hacıəlinin də* başı Şeyxin əlində. Belə zənn edirəm ki, onların ərizələri qəbul olunacaq. (Kərbəlayi Nəсібəyə işarə ilə) Sizi hansı xəstəlik narahat edir?

Kərbəlayi Nəсібə: – Mən xəstə niyə oluram.. top kimi arvadam.. Mən Şeyx cənablarına sigə olmaq istəyirəm” [“Ölülər”, 1980].

Azərbaycanlıların soyadlarının içərisində *Hacıyev, Hacıadə, Hacılı* ən geniş yayılmış soyadlarındandır.

“Tunc Vəli: – *Hacıadə* ilə *Hacılı* kimi keçəllər iki cür olur. Noxudu keçəl, irtməkləmə keçəl, bir də panqızı keçəl. Bu lap danqırısındanıydı, şeytana pəriş tikən...

Nəbi: – Düz deyir, onların ikisi də axmağın biridir” [“Qaçaq Nəbi”, 1980].

Antroponimlərdə “*hacı*” ünsürü adın birinci komponenti kimi çıxış edir. Lakin toponimlərdə bunun əksi olaraq mürəkkəb adın həm I, həm də II komponenti ola bilər. Məsələn, *Hacıağalar, Hacıbəyli, Sarıhacı, Qarahacı* və s.

“Qaraşad: – Fəsad törətməkdə ustasansa, məqsədim sənə aydın olmalıdır.

Küpəgirən: – Bəs necə, aqam, aydındır, çoxdandır mənə iş tapşırırsan. Amma *Hacıağalara, Hacıbəylidən* gələnələr bütün günü işləyirlər. İntizardan gözümün nuru çəkilib, belim bükülüb, sür-sümüyüm ağrıyır” [“Qərib cinlər diyarında”, 1977].

Ümumiyyətlə, dilimizdə 120-ə qədər xüsusi ad “*hacı*” ünsürünün iştirakı ilə yaranmışdır. Bu ünsür türkdilli xalqlarda, o cümlədən Orta Asiyada da geniş yayılmışdır.

Tala. Bu qədim türk mənşəli söz sırf coğrafi termindir. Mənası *çöllük, düzənlik* deməkdir. Bunun vasitəsilə onlarca ad əmələ gəlmişdir. Bu sözlə yaranan toponimlər ən çox Qax, Zaqatala, Balakən rayonları ərazisindədir. Məsələn, *Aşağı Tala, Yuxarı Tala, Ortatala, Uzuntala, Xələftala, Uzuntala, Qaratala, Öküztala, Püstətala, Qasımtala, Böyükətala, Çincartala, Göyəmtala, Əyritala, Murquztala, Çədətala* və s.

“Qasım: – Nə olub buna?

Tovus: – İştahdan kəsilib... heç nə yemir.

Qasım: – Mən *Püstətala*da deyiləm, *Xələftala*da deyiləm. Çölün düzündə neyləyə bilərəm. Dava yox, dərman yox...Gətirərsən fermada baxaram” [“Kişi sözü”, 1985].

Yuxarıda adı çəkilən toponim başqa rayonların ərazisində də az deyildir. Məsələn, *Ayıtala, Sarıtala, Almalıtala, Baltala, Qanastala, Hacıtala, Xırxatala* və s.

“Nəbi: – Yanında günahkaram, Həcər, səni xoşbəxt eliyə bilmədim. Yay-qış zənən hara, *Ayıtala, Hacıtala* çölləri hara, qızmar güllələr hara.

Həcər: – Mən günahkaram sənin yanında, Nəbi. Mənim ucbatımdan qardaşsız qaldın. And içmişəm, ömrümə bir gün də qalsa, Mehdini öz əlimlə... [“Qaçaq Nəbi”, 1980].

Bu sözlə yaranmış adlar Gürcüstan ərazisində də mövcuddur. Məsələn, *Qoşatala, Zaburtala* və s.

“Müdirə: – Buyurun, cənab kapitan...

Kapitan: – Mən sənə bütün polis dostlarımla və *Zaburtalaynan Qoşatala* camaatı adından təşəkkür edirəm. Eşq olsun sənə!

Solmaz: – Sən doğrudan da əjdahasan! Mən fəxr eləyirəm ki, sənənlə bir sinifdə oxuyuram” [“Dərs evi”, 2015].

Maraqlıdır ki, Qoşatalada yunanlara məxsus etnik qrup yaşayır. Həmin yerin adı isə Azərbaycan dilinə məxsusdur.

““Tala” sözü ilə *mürəkkəb ad yaratmaq digər türk dillərində, o cümlədən qırğız dilində də geniş yayılmışdır. Məsələn, Ak-Tala, Boz-Tala və s.*” [İsayev: 1977, s. 39].

“Qaraşad: – Onun beynini necə oğurlayacaqsan?

Raki: – Hə, dillən, dünəndən *Ak-Tala, Boz-Tala* adamları kimi dil-dil ötürdün?

Küpəgirən: – Mənim bu çatma qaşlarım, sürməsiz qəşəng gözlərim üstə. Mən çoxdan bilirəm ki, Bəniadam Qərib ağamın qəddar düşmənidir” [“Qərib cinlər diyarında”, 1977].

“*Bundan başqa Buryat MSSR-də, Şərqi Sibirdə, Qazaxıstanda, hətta Monqolustanda “tala” tərkibli toponimlərə rast gəlinir*” [Мурзаев: s. 103].

Qara. Qədim Azərbaycan sözü olan “qara” çox məhsuldar xarakterlidir.

“*Qara*” dilimizdə çoxmənalı adlardan hesab olunur. Əsl mənası rəng bildirir. Lakin toponimik və hidronimik sistemdə bir sıra mənalar kəsb edir. Məsələn, respublikamızda və başqa regionda çoxlu miqdarda Qarabulaq, Qarasu, Qaraçay, Qaragöl hidronimləri mövcuddur.

“Şeyx Əhməd: – Təvəllüdünüz neçədir?

Kərbalayi Nəсібə: – Vallah ya Şeyx, Hacı Həsən əminin eşşəyini *Qaraçayın* seli apararıq ili mənim beş yaşım ya ola, ya olmazdı.

“Şeyx Əhməd: – Ey Allahın fəğır bəndəsi, mən indi hardan bilim ki, Hacı Həsən ağanın eşşəyini sel nə vaxt aparıb, keç get, mane olma” [“Ölülər”, 1980].

Həmin hidronimlərin tərkibində “qara” sözü rəng deyil, suyun tərkibini bildirir. İçkidə böyrəyin çətin süzdüyü və mədədə köp əmələ gətirən su *qara su* adlanır. Xalq içərisində “qara su”yun “ağır su” variantı da işlənir. Bundan başqa, *Qara dağ, Qara daş, Qara yazı, Qara tuğay* toponimlərinin tərkibində “qara” sözü çoxluq mənasını bildirir.

“Bahar: – Papam deyir ki, toyu “İnturist”də edək. Sən nə deyirsən?

Əlabbas: – Toyxana yaxşıdır, el adətincə. *Qarayazı* və *Qaradağ* camaatı da yığıla toyxanaya, əntiqə olar. Axırda da meyxana.

Bahar: – Banket də yaxşıdır. Ağ paltar, bəzəkli fata... sən də qəşəng qara kostyumda girmisən qoluma” [“Yuxu”, 2001].

Bu müxtəlif mənalarda Azərbaycan dilinin toponimik sistemində 150-dən çox onomastik vahid mövcuddur. Bunlardan ən çox yayılanı *Qaradağ*, *Qarabağlı*, *Qarabağlar*, *Qaraəlili*, *Qaraqaşlı*, *Qarabulaq*, *Qaradağlı*, *Qaralar*, *Qaracalar* və s. oykonimlərdir.

“Qönçə: A... görürsüz ağəz, huş qalmayıb məndə ey... (Vahid içəri girir). Hə, axır ki, gəlib çıxdı... Amma nə xeyri, yenə pulu yoxdur, içəri girmədi...”

Əzizə: – Vahiddir, nə qədər eləyir onun pulu... Ver onun şeirlərini... *Qarabağlardan* gələn şeirlərdən əskik deyil ki...” [“Qəzəlxan”, 1991].

“Qara” sözünün vasitəsilə dilimizdə çoxlu şəxs adları da yaranmışdır. Məsələn, *Qara*, *Qaratel*, *Qaraoğlan*, *Qarabala*, *Qaraca*, *Qaracaqız*, *Qaraş*, *Qaraxan*, *Qaramurad*.

“Küpəgirən: – Bax, onu mən istədiyim kimi göz qırpımında heyvana, həşərata çevirən qulağagirənə döndərməsəm iman götürdüyüm İblis məni itə çevirib hürdürsün.

Raki: – Bu *Qaratellə Qarabala* kimi qulağagirəndir.

Küpəgirən: – Hə qulağagirəndir” [“Qərrib cinlər diyarında”, 1977].

Bu adların əmələ gəlməsinin müxtəlif səbəbləri vardır. Məsələn, *Qaraoğlan* və *Qaraqız* xüsusi şəxs adlarına nəzər yetirək.

Bu adlar uşağın zahiri əlaməti nəzərə alınaraq və cinsi nəzərə alınaraq yayılmışdır.

Dilimizdə onomastik vahidlərin yaranmasında fəal iştirak edən sözlər kimi *oba*, *kənd*, *qışlaq*, *binə*, *çay*, *göl*, *dəniz*, *qala*, *yataq*, *dərə*, *qazma* və s. də göstərmək olar. Xüsusi adların tərkibində işlənən bu sözlər, əsasən, Azərbaycan dilinin özünə məxsusdur. Bunlar bəzən alınma sözlərə, çox zaman isə sırf Azərbaycan dili mənşəli sözlərə qoşulub xüsusi adlar yaradır. Azərbaycan onomastik leksikasının mənşəyinin, qrammatik quruluşunun, dil tərkibinin, semantikasının və s. məsələlərinin araşdırılması həmin onoterminlərin üzərində də linqvistik təhlil aparılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Bağırov A.A. Naxçıvan antroponimlərinin linqvistik xüsusiyyətləri. Bakı. Təhsil. 2002. 340 s.
2. Ərəb və fars sözləri lüğəti. Bakı. Azərənəşr. 712 s.
3. İsayev D.Y. Yer-suu attarının sırası. Frunze. 1977. 276 s.
4. Qurbanov A.M. Azərbaycan onomalogiya məsələləri. Bakı. Maarif. 1986. 355 s.
5. Qurbanova F.A. Antroponimiyanın nəzəri məsələlərinə dair. Bakı. Elm və təhsil. 2007. 323 s.
6. Qurbanova F.A. Oğuz mənşəli türk dillərində antroponimlər sistemi. “Dilçilik” jurnalı, № 3. 1997.

7. Mollazadə S.Ə. Coğrafi adlar və Azərbaycan dilinin tarixi. Bakı. Azərneşr. 1973. 406 s.
8. Soltanov M.Ə. Şəxs adlarımıza bir nəzər. Bakı. Elm. 1983. 328 s.
9. Древнетюркский словарь. Ленинград. Наука. 1969. 715 с.
10. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. Москва. Вести. 445 с.
11. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. Москва. Наука. 1974. 472 с.
12. Справочник личных имен народов РСФСР. Москва. Вести. 1965. 689 с.

Bədii filmlər

1. "Süd dişinin ağrısı", 1987.
2. "Neft və milyonlar səltənətində", 1982.
3. "Küçələrə su səpmişəm", 2004.
4. "Qırmızı bağ", 2011.
5. "Babamın babasının babası", 1979.
6. "Buta", 2004.
7. "Qoca pələndin nağılı", 1984.
8. "Girov", 2003.
9. "Yol", 2011.
10. "Sabahın elçisi", 2010.
11. "Böyük dayaq", 1962.
12. "Ümid", 1995.
13. "Mahmud ilə Məryəm", 2011.
14. "Yalan", 2006.
15. "Qəzəlxan", 1991.
16. "Kişi sözü", 1985.
17. "Yuxu", 2001.
18. "Ölülər", 1980.
19. "Qaçaq Nəbi", 1980.
20. "Qərib cinlər diyarında", 1977.

ОБ ОБРАЗОВАНИИ СОСТАВНЫХ ИМЕН В ЯЗЫКЕ КИНО АКТИВНО УЧАСТВУЮЩИЕ ЭЛЕМЕНТЫ РЕЗЮМЕ

Статья посвящена элементам, активно участвующим в создании сложных имен в киноязыке. Не все элементы имеют одинаковую роль и значение в сложной адаптации.

В статье широко обсуждается более активное участие в этом процессе некоторых языковых единиц. Некоторые из них детализированы. Даются как лексико-грамматические пояснения к ним, так и показаны точки переработки упомянутых слов в киносценариях. В статье упоминаются следующие слова:

Дедушка, Отец, Сын/Мальчик, Ребенок, Дядя, Мужчина, Мастер, Бей, Хан, Раб, Гул, Тала, Блэк и так далее. К словам, активно участвующим в создании ономастических единиц в языке кино, относятся деревня, село, зимнее село, бина, река, озеро, море, замок, русло, долина, копанье и т. д. Как отмечается в статье, эти слова, используемые в именах собственных, в основном принадлежат самому азербайджанскому языку. Иногда они присоединяются

к заимствованным словам, а часто и к словам чисто азербайджанского происхождения, создавая специальные названия.

В исследовании отмечается, что при исследовании азербайджанской ономастической лексики, языкового состава, семантики и других вопросов необходимо также проводить лингвистический анализ этих онотерминов. В статье использовано достаточное количество научной и художественной литературы, а также соответствующие монографии.

Ключевые слова: *ономастика, топоним, антропоним, гидроним, зооним, грамматика, лексика, семантика, морфология.*

**ON THE FORMATION OF COMPOUND NAMES
IN THE LANGUAGE OF CINEMA
ACTIVELY PARTICIPATING ELEMENTS
SUMMARY**

The article is devoted to the elements actively involved in the creation of complex names in film language. Not all elements have the same role and importance in a complex adaptation.

The article widely discusses the more active participation of some language units in this process. Some of them are detailed. Both lexical and grammatical explanations for them are given, as well as points of processing of the mentioned words in film scripts are shown.

The article mentions the following words:

Grandfather, Father, Son/Boy, Child, Uncle, Male, Master, Bey, Khan, Slave, Gul, Tala, Black and so on. The words actively involved in the creation of onomastic units in the language of cinema include village, winter village, bina, river, lake, sea, castle, riverbed, valley, digging, etc. As noted in the article, these words used in proper names, mostly belong to the Azerbaijani language itself. Sometimes they are attached to borrowed words, and often to words of purely Azerbaijani origin, creating special names.

The study notes that in the study of Azerbaijani onomastic vocabulary, linguistic composition, semantics and other issues, it is also necessary to carry out a linguistic analysis of these onoterms. The article uses a sufficient amount of scientific and fiction literature, as well as relevant monographs.

Key words: *onomastics, toponym, anthroponym, hydronym, zoonym, grammar, vocabulary, semantics, morphology.*